

ศักยภาพของชุมชนในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพะกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
จังหวัดอุดรดิตถ์

The Potential of community activities environmental innovative for health promotion
population risk of chronic disease in Uttaradit Province .

ปภาดา ชมภูณิตย์¹, ฉัตรนภา พรหมมา²,ประภาพร มโนรัตน์³

¹ภาควิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000 โทรศัพท์ : 087-1964526 E-mail:paphadar@windowslive.com

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

³วิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนีอุดรดิตถ์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพและการขับเคลื่อนของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนารูปแบบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในพื้นที่ของตำบลวังแดง อำเภอดรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม การสังเกต จากผู้นำชุมชน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้สูงอายุและตัวแทนจากกลุ่มต่างๆในตำบล จำนวนทั้งหมด 68 คน ผลการศึกษพบว่า 1. สภาพทั่วไปของตำบลวังแดงได้อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ในพ.ศ.2369 ประมาณ300ครอบครัวมารวมอยู่กันที่บ้านกองโค ต.คอรุม อ.พิชัย จ.อุดรดิตถ์ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านวังแดง อ.ดรอน จ.อุดรดิตถ์ในปัจจุบัน ลักษณะของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวแต่มีเครือญาติอาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน ชาวบ้านส่วนมากนับถือศาสนาพุทธและให้ความสำคัญกับการบำรุงศาสนา ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักความสามัคคีในหมู่บ้านเป็นอย่างดี เชื่อฟังผู้นำหรือผู้อาวุโส มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักได้แก่การทำนาซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้สูงมาก ทางด้านระบบสุขภาพพบว่าชาวบ้านในปัจจุบันมีการใช้บริการแพทย์แผนปัจจุบันโดยใช้บริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลชุมชนและคลินิกเอกชน บางส่วนมีการใช้สมุนไพรเป็นส่วนใหญ่และมีการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเช่นโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงเป็นอันดับที่1 และมีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคดังกล่าวสูงมากขึ้น 2. ศักยภาพของชุมชนและการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนพบว่าชุมชนมีศักยภาพในมิติทางกายภาพและวัฒนธรรมที่สูงมากได้แก่การมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีงานประเพณีในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการคมนาคมที่สะดวก ระบบสาธารณสุขภาคพื้นฐานที่เพียงพอ มีความปลอดภัยในชุมชน ประชาชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างเป็นอย่างดี ผู้นำและแกนนำของชุมชนให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรม และจากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรม มีปัญหา

อุปสรรคเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกกำลังกาย และต้องการงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน

คำสำคัญ: 1.ศักยภาพของชุมชน 2.กิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ 3.กลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

Abstract

This study aimed to analyze the local context , potential and driven by the community in health promotion activities in Tambon Wangdang , Tron District , Uttaradit Province . The results were shown as follow : (1). The general condition of the district have migrated from Vientiane. Laos Country Since 2369. About 300 families are included at the core crowd, Tambon Khorom, Pichai District The families are mostly single family with relatives living nearby. Most people are Buddhists, and the importance of nurturing faith. The relationship of the community as a caring relative to each other. Obedience to the leaders or elders. A culture of continuous succession. Economic livelihood of the community, agriculture and farming as a career at a very high income. The health system found that the villagers. Nowadays, with the use of modern medicine by using health services at district hospitals. Community hospitals and private clinics, some herbs have been used a few and they are sick with chronic non-communicable diseases like diabetes and high blood pressure is very high 2. The Potential of communities and driven in all activities of health promotion in the community, that community has the potential of the physical dimensions and very high and has a long history. A local tradition that is uniquely their own. With convenient transportation system for the Accretion of adequate infrastructure. Safety in the community. Public to participate in all activities as well. Leaders and community leaders the importance of health

promotion activities. The village health volunteers spearheaded the activity. There are problems with public relations is insufficient. Lack of continuity of operations. Lack of equipment used in the exercises. And budget for implementation.

Keywords: . The capacity of the community. , activities environmental innovative , population risk of chronic disease

1. บทนำ

ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงไปของวิถีชีวิตจากระบบเกษตรกรรมสู่ระบบอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดดได้ทำลายสมดุลธรรมชาติดั้งเดิมนำไปสู่พิษภัยต่อสุขภาพ [1] โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากและมีความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิตของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้รับปัจจัย 4 ตั้งแต่เกิดจนถึงตายได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย จากสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ทำให้พฤติกรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ส่งผลให้มีจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงเพิ่มมากขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับสถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรังในประเทศไทย สำนักโรคระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุขได้ติดตามเฝ้าระวังปัญหาการเจ็บป่วยของคนไทยจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 5 โรคได้แก่โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง หัวใจขาดเลือด โรคหลอดเลือดสมอง และโรคทางระบบทางเดินหายใจตลอดปี พ.ศ. 2551 พบว่า เฉพาะผู้ป่วยโรคเบาหวานที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล 44 จังหวัดทั่วประเทศ มีจำนวน 645,620 ราย และพบผู้ป่วยในกลุ่มวัยทำงานที่อายุน้อยกว่า 40 ปี มีแนวโน้มป่วยจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมากขึ้น [2] มีอัตราความชุกของโรคเบาหวานร้อยละ 9.6 หรือประมาณกว่า 6 ล้านคน พ.ศ. 2548 พบความชุกของโรคเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ร้อยละ 3.69 จากการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยครั้งที่ 4 พ.ศ. 2551-2 โดยการตรวจร่างกายประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป พบผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงกว่า 10 ล้านคน โรคเบาหวาน 3.2 ล้านคน โรคหลอดเลือดสมอง 7.3 แสนคน โรคหลอดเลือดหัวใจ 6.9 แสนคน และโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 2.7 แสนคน [3]

จากการศึกษาถึงสาเหตุการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในกลุ่มคนวัยผู้ใหญ่ สรุปได้ว่าสาเหตุหลักที่ก่อให้เกิดโรคเรื้อรังนั้นเกิดจากความไม่สมดุลของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปร่วมกับวิถีชีวิตที่รีบเร่งจนไม่มีเวลาได้ออกกำลังกาย มีภาวะเครียดที่จัดการไม่ได้ มีการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งอาหารสำเร็จรูป ขาดความรู้ความเข้าใจในการเกิดโรคที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้แก่

พฤติกรรมไม่ควบคุมน้ำหนักตัว บริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้องตามหลักโภชนาการเป็นต้น นอกจากนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาพภาวะทั้งในบ้าน ในชุมชนหรือแม้กระทั่งในที่ทำงานก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันเพราะการกระทำดังกล่าวนี้ทำให้คนซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปด้วยเช่นกันซึ่งการเปลี่ยนพฤติกรรมนี้มีผลทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังน้อยลงและเป็นการป้องกัน การเกิดโรคดังกล่าวได้ต่อไปในอนาคตและพบว่า สุขภาพของคนไม่ได้เป็นเรื่องเพียงด้านสุขภาพเดียว แต่พบว่า มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพและความอยู่รอด ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มี 3 ประเภท ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ อากาศที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ ได้แก่ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ รวมทั้งจุลินทรีย์ สิ่งแวดล้อมทางสังคมได้แก่ ประชากร วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง เทคโนโลยี [4] นอกจากนั้นสุขภาพของคนไม่สามารถแยกจากสิ่งแวดล้อมได้สุขภาพของคนกับสุขภาพสิ่งแวดล้อมต้องมีการเชื่อมโยงกันดังข้อความ Healthy People in Healthy Environment [5] และจากบทสรุปสำหรับผู้บริหาร [6] พบว่า การมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาพก็มีอิทธิพลในทางบวกต่อสุขภาพได้ เช่น การจัดให้มีอาหารเพื่อสุขภาพ สถานที่ออกกำลังกายที่ปลอดภัย พร้อมทั้งมีการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่สร้างสรรค์ไม่มียาเสพติดต่อสุขภาพ เป็นที่น่าพึงพอใจสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีช่วยให้ทุกคนมีสุขภาพดีแล้วยังก่อให้เกิดความร่วมมือเติมกำลังใจจากทุกคนในสังคม และความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ และก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีความรักความสามัคคีในชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนสุขภาพจะต้องมองเห็นองค์รวมของสุขภาพเพราะจุดมุ่งหมายสุขภาพจะต้องครบทั้ง 4 มิติและมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ [7] สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพหมายถึงกิจกรรมที่กระตุ้นให้มีวิถีชีวิตที่ทำให้สุขภาพดี มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างเสริมสุขภาพ สร้างความเข้มแข็งในการทำกิจกรรมของชุมชนทำให้เกิดความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ และกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพจะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกับบุคคลและชุมชน [8] การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนนั้นต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายโดยควรเริ่มจากทุกครัวเรือนต้องมีการจัดบ้านให้น่าอยู่ มีการปลูกพืชผักเพื่อสุขภาพในการบริโภค มีการจัดให้มีสวนผักปลอดภัยปลอดสารพิษในชุมชนและในหมู่บ้าน จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายที่สะอาดปลอดภัย เหมาะสมกับการออกกำลังกาย[9]

การสร้างกิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้น ทุกภาคส่วนในชุมชนและภาคีเครือข่ายมีการขับเคลื่อนสุขภาพต้องทำงานในทุกมิติ ทุกองค์ประกอบ ทุกปัจจัยเพื่อเป็นการเสริมพลัง บูรณาการทั้งตัวคนและกระบวนการในระบบ ไม่สามารถทำงานแบบแยกส่วน จึงมีความจำเป็น

ที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชากรที่เป็นกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด สถานบริการสาธารณสุขของรัฐบาล และภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการร่วมมือกันที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นร่วมกัน โดยมีบทบาททางตรงและทางอ้อมในรูปแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมตั้งนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพและการขับเคลื่อนของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อที่จะรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นอย่างไรและศักยภาพของชุมชน และการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมของพื้นที่ตำบลวังแดง อำเภอดุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นอย่างไรมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาใช้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่สามารถสร้างเสริมสุขภาพให้กับกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรังในชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีสุขทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ และไม่เกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังต่อไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืนและตลอดไป

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานสภาพ ศักยภาพ และสภาพปัญหาของชุมชนในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคเรื้อรัง ตำบล วังแดง จังหวัดอุตรดิตถ์

3.แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่ศึกษาประกอบด้วย 1) บริบทชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน 2) ศักยภาพของชุมชนในการดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

4.วิธีดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จังหวัดอุตรดิตถ์ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษาจำนวน 68 คน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. การศึกษาบริบทชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน เก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะดังนี้ 1) โดยการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้รู้ จำนวน 36 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. การศึกษาศักยภาพและการขับเคลื่อนของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน โดยใช้การสนทนากลุ่มในกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านผู้นำของภาคีเครือข่ายในตำบลวังแดงและประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 12หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 38 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์รายบุคคล ชนิดไม่มีโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่ม การจดบันทึกจากการสังเกต และกล้องถ่ายภาพ เพื่อใช้บันทึกเหตุการณ์ โดยเครื่องมือได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6ท่านและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆมาเปรียบเทียบแบบสามเส้า (Data Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามขั้นตอนดังนี้ 1) จัดลำดับและจัดกลุ่มของข้อมูล 2) อ่านทบทวนข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจ 3) แยกข้อมูลอีกครั้ง 4) จัดหมวดหมู่ความเหมือน /ความต่าง 5) หาความสัมพันธ์ของข้อมูล 6) อธิบายแบบแผน หัวเรื่องและประเภทของกลุ่มข้อมูล 7) ความหมายของเรื่องและประเภทข้อมูล

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

เวลาในการศึกษาคครั้งนี้ดำเนินการในเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2554

5. ผลการศึกษา

รายละเอียดผลการศึกษา มีดังนี้

1. บริบทชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน จากการศึกษาบริบทของชุมชนพบว่ามีปัจจัยเสี่ยงที่เชื่อมโยงต่อปัญหาโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูงได้แก่ สภาพชุมชนที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายในหมู่บ้าน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ประชากรมีความเป็นอยู่ดี ผู้สูงอายุมีหน้าที่เลี้ยงหลานอยู่บ้านไม่ค่อยได้ออกแรงทำงานหนักหรือออกกำลังกาย บวกกับปัจจัยด้านประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นและมีกรรมพันธุ์เป็นเบาหวาน รวมทั้งการมีโรคประจำตัว ด้านสังคมวัฒนธรรมมีการดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์และเครื่องดื่มที่มีรสหวานรวมกับการรับประทานที่ปรุงจากกะทิ และปลาร้าในงานบุญประเพณีต่างๆ เหล่านี้ล้วนเพิ่มความเสี่ยงให้เป็นโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงมากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการมีโครงสร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพชุมชนที่ผ่านมา ประชาชนให้ความเคารพและยอมรับผู้นำ ทำให้มีการประสานงานที่ดีในชุมชน จึงเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้การดำเนินงานในชุมชนประสบความสำเร็จ

พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการคือ ให้หน่วยงานทางด้านสุขภาพและแกนนำในชุมชนเข้ามาให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงพร้อมทั้งวิธีป้องกันตนเอง

ไม่ให้เป็นโรคดังกล่าวโดยการให้เสียงตามสายในหมู่บ้านบ่อยๆ พร้อมทั้งต้องการให้มีการจัดกิจกรรมสวดมนต์ในเรื่องของอาหารที่ดีต่อสุขภาพ การออกกำลังกายที่ถูกวิธี การจัดสถานที่สำหรับออกกำลังกายและสนับสนุนอุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกายและมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการปลูกผักพืชสมุนไพรไว้รับประทานเองและจัดมุมเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในหมู่บ้านซึ่งกิจกรรมดังกล่าวต้องมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในตำบล

2. ศักยภาพของชุมชนและการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน ตำบลวังแดงทั้ง 12 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่กลุ่มผู้นำชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาด้านสุขภาพชุมชน ผู้นำชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดีกับประชาชนและทำงานเพื่อส่วนรวมมาตลอด ประชาชนให้ความเคารพและยอมรับให้เป็นตัวแทนชุมชน ทำให้การประสานงานในการดำเนินโครงการต่างๆ ในชุมชนดำเนินการไปด้วยดี องค์กรชุมชนกลุ่มต่างๆ และประชาชนต่างให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเป็นอย่างดี โดยมีผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำในการประสานระหว่างกลุ่มต่างๆ รวมทั้งการประสานงานกับประชาชน รับฟังความคิดเห็นของชุมชนและเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สังเกตได้จากการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อถามข้อคิดเห็นทางด้านสุขภาพ ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินงานเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมและเห็นว่าผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการดึงให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังพบว่าในชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติที่มีความรู้และประสบการณ์ สามารถเป็นที่ปรึกษาของชุมชนได้เป็นอย่างดี พบว่าชุมชนมีศักยภาพในมิติทางกายภาพและวัฒนธรรมที่สูงมากได้แก่การมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีงานประเพณีในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการคมนาคมที่สะดวก ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพอ มีความปลอดภัยในชุมชน ประชาชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างเป็นอย่างดี ผู้นำและแกนนำของชุมชนให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรม และจากการศึกษาพบว่ากระบวนการดำเนินงานยังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกกำลังกาย และต้องการงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน

6. การอภิปรายผล

จากผลการศึกษา ศักยภาพของชุมชนตำบลวังแดงในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพให้กับประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังนั้น มีความสามารถจะจัดทำได้เป็นอย่างมากเนื่องจากตำบลวังแดงมีบริบทที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม มีวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่แสดงถึงความรักความสามัคคีในชุมชน ชุมชนเป็นพื้นราบแม่น้ำน่านไหลผ่าน การคมนาคมที่สะดวก มีอาชีพในการทำนาเป็นอาชีพหลักซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมากและนอกจากนั้นยังประกอบอาชีพเสริมในเวลาว่างทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ประชาชนให้ความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดีซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวีณา นิยมแก้ว[11] ที่ศึกษาศักยภาพของชุมชนเวียงลอในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพบว่าชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน งานประเพณีที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจนถึงที่สะดวก สาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพอมีผลต่อการพัฒนาต่อไปในอนาคตเป็นอย่างดีและนอกจากนี้ตำบลวังแดงมีผู้นำชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แกนนำต่างกลุ่มต่างๆในชุมชนพร้อมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของคำประไพ รักษาพันธ์[12] พบว่าบทบาทของผู้นำในชุมชนมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและความสำเร็จของการทำงานในชุมชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในชุมชนก็มีส่วนในความสำเร็จในการดำเนินงานต่างๆด้วยเช่นกัน การดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพที่ผ่านมาในชุมชนตำบลวังแดงได้มีการดำเนินกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเช่น การออกกำลังกายที่ทำตามนโยบายหรือทำตามโครงการของทางสาธารณสุขแต่ขาดการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอและนอกจากนั้นพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความต้องการให้มีการจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บริบทของตำบลวังแดงซึ่งจะทำให้เป็นการป้องกันการเกิดโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงในชุมชนที่ยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของผ่องศรี ศรีมรกต [13]ที่พบว่า การสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างเสริมสุขภาพ สร้างความเข้มแข็งในการทำกิจกรรมของชุมชนทำให้เกิดความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ และกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพจะต้องจัดให้มีการสอดคล้องกับบุคคลและชุมชน และประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการให้จัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ในเรื่องของกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงผ่านเสียงตามสาย ต้องการกิจกรรมสวดมนต์เรื่องอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพ กิจกรรมสวดมนต์เรื่องการออกกำลังกาย กิจกรรมการจัดการความเครียดและกิจกรรมการสวดมนต์เรื่องการปลูกผักปลอดสารเคมี สุดท้ายกิจกรรมติดตามการดำเนินกิจกรรมในชุมชนโดยการเยี่ยมบ้านและจัดสถานที่สำหรับการให้ความรู้ในชุมชน ซึ่งประชาชนในชุมชนมีความเห็นตรงกันว่าจะทำให้เกิดการป้องกันการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังได้ ดังนั้นจึงควรการนำผลการศึกษาดังกล่าวมาพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อในตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานีต่อไป

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีบริบทสภาพทั่วไปและศักยภาพของชุมชนที่มีการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพให้กับประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังได้ โดยมีสิ่งที่ควรพัฒนาในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในเรื่องการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกกำลังกาย และต้องการงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

1. เจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุข ควรมีถ่ายทอดความรู้เรื่องโรคและการป้องกันการเกิดโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงให้กับแกนนำในหมู่บ้านโดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเพื่อนำความรู้ไปถ่ายทอดเสียงตามสายและประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

2. ผู้นำและภาคีเครือข่ายในชุมชนควรสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพพร้อมทั้งมีการติดตามการดำเนินกิจกรรมเป็นระยะและต่อเนื่อง

3. ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับการสาธิตกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนเช่นกิจกรรมสาธิตเรื่องอาหารที่สร้างเสริมเหมาะสมกับสุขภาพ กิจกรรมสาธิตเรื่องการออกกำลังกายและควมมีการจัดสถานที่ในการใช้สอยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเพื่อที่ชุมชนจะได้นำความรู้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองไม่ให้โรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงต่อไปในอนาคต

8.กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณท่านนายกองการบริหารส่วนตำบลวังแดง เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังแดง และบ้านวังแดง ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขทุกคนในตำบลวังแดง ที่ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์

9.เอกสารอ้างอิง

[1] อังคินันท์ อินทรกำแหง .(2552). การ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : บริษัทสุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด.

[2] สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล. (2553). **สุขภาพคนไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด.

[3] สำนักโรคไม่ติดต่อ. (2553). รายงานการถอดบทเรียนชุมชนลด **เสี่ยงลดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังใน ชุมชน ปี 2553**. นนทบุรี : กรมควบคุมโรคกระทรวงสาธารณสุข.

[4-5] ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ และ เพ็ญจันทร์ ประดับมุข.(2536). **สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ**. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

[6] กรมอนามัย. (2542). **บทสรุปของผู้บริหาร**. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมสุขภาพ กระทรวง.

[7] พงศ์เทพ สุธีรัฐ. (2554). **คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาพะ**. สงขลา. สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

[8และ13] ผ่องศรี ศรีมรกตและคณะ. (2551). **การพัฒนาพฤติกรรมสร้าง เสริมสุขภาพอย่างยั่งยืนด้านการออกกำลังกาย การบริโภค และการจัดการความเครียดอย่างมีส่วนร่วมของประชาคมใน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันสมทบ**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดมสฟิล์ม.

[9] ฉัตรนภา พรหมมา. (2551). **รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักบริหารจัดการงานวิจัย แบบบูรณาการของเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ และองค์กรท้องถิ่นเขตภาคเหนือ**. อุดรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

[10] ปภาดา ชมภูณิตย์. (2552). **รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วม**

ของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนกลุ่มเสี่ยง

เบาหวานตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์. อุดรดิตถ์ : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรดิตถ์.

[11] สุวีณา นิยมเค้า. (2547). **ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา** **เวียนล้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**.ค้นคว้าอิสระ.

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[12] คำประไพ รักษาชั้น. (2548). **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการกองทุน : กรณีศึกษาบ้านจิก ตำบลกุดศกร อำเภอตระการ** **พิชัย จังหวัดอุบลราชธานี** วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.